

ÚSES – zelená páteř krajiny
Postavení územního systému ekologické stability v zelené infrastruktuře krajiny
11. – 12. 9. 2019

ÚSES a Zelená infrastruktura z pohledu MŽP

Ing. Eva Voženílková
Ministerstvo životního prostředí
eva.vozenilkova@mzp.cz

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – STRATEGICKÝ CÍL

- V roce 2011 schválila Evropská komise (EK) novou Strategii ochrany biodiverzity s cílem (2) – **Zachovat a obnovit ekosystémy a jejich služby.**
- Specifický cíl (+ indikace jeho cíle): „**Do roku 2020 se zachovají a posílí ekosystémy a jejich služby zavedením zelené infrastruktury; bude obnoveno nejméně 15 % poškozených ekosystémů**“, mj. formou začlenění „ekologické infrastruktury“ do územního plánování
- Metodika EK z roku 2013: Sdělením Evropské komise COM (2013) 249 „*Zelená infrastruktura – zlepšování přírodního kapitálu Evropy*“

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – OPATŘENÍ K NAPLNĚNÍ CÍLE

- **Zlepšit znalost ekosystémů a jejich služeb ve státech EU s tím, že členské státy by měly do roku 2014 zmapovat a posoudit jejich stav na svých územích včetně ekonomické hodnoty jimi poskytovaných ekosystémových služeb**
- **Stanovit priority obnovy ekosystémů, a ty pak naplňovat prostřednictvím její implementace na místní a vnitrostátní úrovni, a to do roku 2014**
- **Zajistit nulový úbytek biologické rozmanitosti a ekosystémových služeb dle metodiky, vytvořené společně EK a členskými státy EU do roku 2014 pro posouzení dopadu projektů, plánů a programů v oblasti biologické rozmanitosti, které jsou financovány EU**

ZELENÁ INFRASTRUKTURA

- obecný pojem
- pojem **nezávazně** vymezen Sdělením Evropské komise COM (2013) 249 final „Zelená infrastruktura – zlepšování přírodního kapitálu Evropy“ („**pracovní definice**“)
- „nástroj“ (zdroj) poskytování ekologických, hospodářských a sociálních přínosů (ekosystémových služeb)
- evropské země jsou vyzvány k implementaci Zelené infrastruktury ve smyslu Sdělení (integrace do územního plánování a územního rozvoje + realizace projektů)
- implementace není (na úrovni EU) legislativně upravena
- prostor pro **různé přístupy** k implementaci v zemích EU i mimo

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – POJEM

Sdělení EK COM (2013) 249: *Zelená infrastruktura – zlepšování přírodního kapitálu Evropy*

„**Strategicky plánovaná síť přírodních a polopřírodních oblastí** s rozdílnými environmentálními rysy, jež byla navržena a je řízena s cílem **poskytovat širokou škálu ekosystémových služeb**. Zahrnuje **zelené plochy (nebo modré plochy, jde-li o vodní ekosystémy)** a jiné fyzické prvky v pevninských (včetně pobřežních) a mořských oblastech. Na pevnině se zelená infrastruktura může nacházet **ve venkovských oblastech i v městském prostředí.**“

ZELENÁ INFRASTRUKTURA - POJEM

- obecný pojem
- pojem **nezávazně** vymezen Sdělením Evropské komise COM (2013) 249 final „Zelená infrastruktura – zlepšování přírodního kapitálu Evropy“ („**pracovní definice**“)
- „nástroj“ (zdroj) poskytování ekologických, hospodářských a sociálních přínosů (ekosystémových služeb)
- evropské země jsou vyzvány k implementaci Zelené infrastruktury ve smyslu Sdělení (integrace do územního plánování a územního rozvoje + realizace projektů)
- implementace není (na úrovni EU) legislativně upravena
- prostor pro **různé přístupy** k implementaci v zemích EU i mimo

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – POJEM

Modro-zelená infrastruktura ([Wikipedia CZ](#)):

*„Modro-zelená infrastruktura či jen zelená infrastruktura je síť prvků budovaných **v harmonii s přírodou** nejčastěji ve městech pro řešení urbanistických a klimatických problémů spadající pod urbánní ekologii. Tato infrastruktura zahrnuje vodní prvky pro zachytávání dešťové vody či její čištění. Spolu se zelenými prvky, tedy flórou, pak dokáže zvýšit biodiverzitu, kvalitu půdy a stav podzemní vody, omezit znečištění ovzduší a erozi, ušetřit energie, zmírnit mikroklima, omezit přehřívání či zmírnit riziko přívalových povodní. Efektem více zeleně a vodních prvků je také pozitivní vliv na duševní i fyzický stav člověka“.*

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – POJEM

Modro-zelená infrastruktura ([Wikipedia CZ](#)):

*„Příkladem prvků modro-zelené infrastruktury jsou **zelené střechy** nebo **zelené stěny**, které zvyšují energetickou efektivnost staveb, slouží jako přírodní chlazení a podporují zadržování vody. Mimo budovy, např. ve veřejných prostorech, na ulicích jsou to prvky jako **prosakovací dlažba**, **zatravnňovací tvárnice**, travnaté pásy, **průlehy**, stromořadí nebo dešťové zahrady“.*

Wikipedia CZ neobsahuje samostatně pojem „zelená infrastruktura“

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – POJEM

Green infrastructure ([Wikipedia En](#)):

„Green infrastructure or blue-green infrastructure is a network providing the “ingredients” for solving urban and climatic challenges by building with nature. The main components of this approach include storm water management, climate adaptation, less heat stress, more biodiversity, food production, better air quality, sustainable energy production, clean water and healthy soils, as well as the more anthropocentric functions such as increased quality of life through recreation and providing shade and shelter in and around towns and cities. Green infrastructure also serves to provide an ecological framework for social, economic and environmental health of the surroundings.“

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – POJEM

Green infrastructure (www.americanrivers.org):

*„Green infrastructure is an **approach to water management** that protects, restores, or mimics the natural water cycle. Green infrastructure is effective, economical, and enhances community safety and quality of life.*

*Green infrastructure **incorporates both the natural environment and engineered systems to provide clean water, conserve ecosystem values and functions, and provide a wide array of benefits to people and wildlife.***

Green infrastructure solutions can be applied on different scales, from the house or building level, to the broader landscape level.“

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – POJEM

2 / 2017 Ochrana přírody

Právo v ochraně přírody — 21

Zelená infrastruktura: co a proč se ztratilo v překladu?

Michael Hošek

Jednou ze zajímavostí české ochrany přírody je její nejednotný přístup k zahraničním iniciativám a nástrojům. Některé tvrdošjně opomíjíme, jiné až

přehnaně oslavujeme, a to v obou případech často bez hlubší analýzy. Kde se v těchto pomyslných extrémech nachází koncept tzv. Zelené infrastruktury?

Krajina Králíckého Sněžníku. Většina krajinných prvků zde má přírodní charakter a kvalita ekosystémů a jejich funkcí je zde z hlediska celonárodního průměru jistě nadprůměrná. Otázkou je, zda je třeba v takových územích Zelenou infrastrukturu cíleně vymezovat. Foto Zuzana Růžicková

Ochrana přírody

2/2017

Michael Hošek

<http://www.casopis.ochrana-prirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/zelena-infrastruktura-co-a-proc-se-ztratilo-v-prekladu/>

Ministerstvo životního prostředí

Ministerstvo životního prostředí
Vršovická 65, 100 10 Praha 10
Česká republika

www.mzp.cz

ZELENÁ INFRASTRUKTURA – POJEM

Co a proč se ztratilo v překladu?

Východiska EK pro koncept ZI

- **nedaří se naplňovat dříve stanovené cíle ochrany biodiversity**

otázka nástrojů k jejich dosažení...

otázka formulace cílů

otázka dosažitelnosti / reálnosti cílů

- **potřeba „emancipace“ ochrany přírody a krajiny vůči technickým a ekonomickým oborům**

pojem „infrastruktura“ – příležitost i riziko

otázka komunikace problému

ÚZEMNÍ SYSTÉM EKOLOGICKÉ STABILITY

- pojem vymezen zákonem č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (od r. 1992)
 - § 3 odst. 1 písm. a) ZOPK
- ochrana a vytváření ÚSES je **jeden ze způsobů** zajišťování ochrany přírody a krajiny podle ZOPK (jeden z nástrojů)
 - § 2 písm. a) ZOPK
- proces ochrany a vytváření ÚSES je stanoven právní úpravou primárně ZOPK + zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (včetně prováděcích předpisů)
- ÚSES má specifický účel
- ÚSES má metodikou nastaveny funkční parametry (obsahové, věcné, procesní - **ve vazbě na účel**)

ÚSES

„Vzájemně propojený **soubor** přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých **ekosystémů**, které **udržují přírodní rovnováhu**. Rozlišuje se místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability.“

Ekologická stabilita je schopnost ekosystému vyrovnávat změny způsobené vnějšími činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce.

(§ 4 zákona 17/1992 Sb., o životním prostředí)

Zelená infrastruktura

„Strategicky plánovaná **síť přírodních a polopřírodních oblastí** s rozdílnými environmentálními rysy, jež byla navržena a je řízena s cílem **poskytovat širokou škálu ekosystémových služeb**. Zahrnuje zelené plochy (nebo modré plochy, jde-li o vodní ekosystémy) a jiné fyzické prvky v pevninských (včetně pobřežních) a mořských oblastech. Na pevnině se zelená infrastruktura může nacházet ve venkovských oblastech **i v městském prostředí**.“

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

ÚSES $\neq$ ZELENÁ INFRASTRUKTURA

- koncept ZI je široce rozkročen – představuje polyfunkční nástroj („široká škála ES“)
- koncept Zelené infrastruktury je popsán rámcově / nekonkrétně - předpokládá konkretizaci (implementaci) na národní úrovni - věcnou i procesní
- reprezentuje to, na čem se shodly evropské státy („společné minimum“)
- váže na Strategii EU na ochranu biologické rozmanitosti do roku 2020 a její cíle (čl. 3.2 ...)

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

ÚSES ∈ ZELENÁ INFRASTRUKTURA

- ÚSES je nástroj ochrany / podpory ekologické stability krajiny jako přirozené vlastnosti krajiny (*úžeji vymezený účel*)
- koncept ÚSES a postup dosažení cíle je popsán podrobně / konkrétně (věcně i procesně)
- metodicky je založen na vymezování prostorové struktury umožňující udržení a rozvoj přirozených společenstev odrážejících potenciální pestrost ekotopů i ekosystémů v krajině (dle biogeografického členění)

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

ÚSES ∈ ZELENÁ INFRASTRUKTURA

- založen na poznatcích o závislosti přirozených společenstev na **geografických** (klíma, nadmořská výška, průběh počasí), **geologických** (složení a struktura geologických vrstev), **pedologických** (složení a struktura půdy), **hydrologických** (vodní / zamokřené / střední / výsušné/suché) a dalších podmínkách (orientace ke světovým stranám apod.)
- reprezentuje část systému ochrany přírody a krajiny zavedeného do právní úpravy a **aplikuje se v jeho kontextu**

KONTEXT PRÁVNÍ ÚPRAVY ČR

Listina základních práv a svobod (Čl. 35)

- Každý má právo na příznivé životní prostředí a na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů. (Čl. 35)
- Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem. (Čl. 35)
- Práv uvedených v čl. 26, čl. 27 odst. 4, čl. 28 až 31, čl. 32 odst. 1 a 3, čl. 33 a **35** Listiny je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí. (Čl. 41)

KONTEXT PRÁVNÍ ÚPRAVY ČR

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí (ZŽP)

- povinnost předcházet znečišťování nebo poškozování životního prostředí a minimalizovat nepříznivé důsledky činnosti (§ 17 ZŽP)
- povinnost uživatele území nebo přírodních zdrojů (též projektanta i realizátora) zhodnotit vliv záměrů na ŽP a zatížení území (§ 17 ZŽP)
- povinnost znečišťovatele nebo poškozovatele životního prostředí a uživatele přírodních zdrojů sledovat své působení a znát jeho důsledky (§ 18 ZŽP)

KONTEXT PRÁVNÍ ÚPRAVY ČR

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

- posuzování vlivu záměrů a koncepcí na životní prostředí

KONTEXT PRÁVNÍ ÚPRAVY ČR

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

- ochrana významných krajinných prvků (§ 4 odst. 1 ZOPK)
les, vodní tok, údolní niva, rybník, rašeliniště a registrované VKP
- ochrana krajinného rázu (§ 12 ZOPK)
přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti
- ochrana dřevin rostoucích mimo les (§§ 7 – 9 ZOPK)
- vyhlašování a ochrana zvláště chráněných území
NP, CHKO, NPR, NPP, PR, PP (§§ 14 – 45 ZOPK)
- ochrana zvláště chráněných druhů a jejich biotopů
(§§ 46 – 50 ZOPK)
- implementace soustava Natura 2000 (§§ 45a - §45i ZOPK)
směrnice Rady 92/43/EHS o stanovištích
směrnice Rady 2009/147/EK o ptácích

KONTEXT PRÁVNÍ ÚPRAVY ČR

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

- rozhodnutí orgánů ochrany přírody (OOP)
zákazy / výjimky ze zákazů
- závazná stanoviska, stanoviska a souhlasy OOP
k záměrům
rekultivace po těžbě / zalesnění nebo odlesnění / komplexní
pozemkové úpravy / úpravy vodních toků/ vodní díla / územně
plánovací dokumentace /
- právo OOP omezit nebo zakázat činnost způsobující
nedovolenou změnu částí přírody...

IMPLEMENTACE ZELENÉ INFRASTRUKTURY

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (SZ)

- cíle a úkoly územního plánování (§§ 18 a 19 SZ)
- územně analytické podklady (§ 30 SZ)
- územní studie (§ 30 SZ) → územní studie krajiny
- územně plánovací dokumentace
- **koncepce** uspořádání krajiny (zahrnuje mj. ÚSES)
- **systém** sídelní zeleně (zahrnuje mj. ÚSES)

IMPLEMENTACE ZELENÉ INFRASTRUKTURY

Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech (ZPoÚ)

- účel pozemkových úprav (§ 2 ZPoÚ)

Pozemkovými úpravami se ve veřejném zájmu prostorově a funkčně uspořádávají pozemky, ... **současně se jimi zajišťují podmínky pro ... zlepšení životního prostředí**, ochranu a zúrodnění půdního fondu, lesní hospodářství a vodní hospodářství zejména v oblasti snižování nepříznivých účinků povodní a sucha, řešení odtokových poměrů v krajině a **zvýšení ekologické stability krajiny**.

- plán společných zařízení (Příloha č. 1 vyhlášky č. 13/2014 Sb.)

PSZ obsahuje (v technické zprávě):

... e) **opatření k ochraně a tvorbě životního prostředí, posílení ekologické stability krajiny a biodiversity** (zejména skladebné části ÚSES určené k realizaci a návrh opatření k zajištění jejich plné funkce).

IMPLEMENTACE ZELENÉ INFRASTRUKTURY

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách (vodní zákon - VZ)

- ochrana vod jako složky životního prostředí
(§ 1 VZ) účel zákona – mj. přispívat ... k ochraně vodních ekosystémů a na nich přímo závislých suchozemských ekosystémů

- implementuje Rámcovou směrnicí o vodách

Směrnice 2000/600/ES - ... zabránit dalšímu zhoršování stavu a ochránit a zlepšit stav vodních ekosystémů (spolu se suchozemskými ekosystémy, na nich závislých) a vodního prostředí, podpořit udržitelné užívání vod, zajistit snižování znečišťování podzemních vod a přispět ke zmírnění účinku povodní a období sucha

- plánování v oblasti vod – plány povodí (krajina)

(§ 23a VZ) Cíle ochrany vod jako složky ŽP

(§ 24) Národní plány povodí stanoví cíle:

- a) pro ochranu a zlepšování stavu povrchových a podzemních vod a vodních ekosystémů,
- d) pro zlepšování vodních poměrů a pro ochranu ekologické stability krajiny.

IMPLEMENTACE ZELENÉ INFRASTRUKTURY

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích (lesní zákon - LZ)

- ochrana mimoprodukčních funkcí lesa

LZ stanovuje předpoklady pro zachování lesa, péči o les a obnovu lesa jako národního bohatství, tvořícího nenahraditelnou složku životního prostředí, pro plnění všech jeho funkcí a pro podporu trvale udržitelného hospodaření v něm

- lesy hospodářské, lesy ochranné
- lesy zvláštního určení

(§ 8 LZ) veřejný zájem na zlepšení a ochraně životního prostředí nebo jiný oprávněný zájem na plnění mimoprodukčních funkcí lesa je nadřazen funkcím produkčním

- předpoklady trvale udržitelného hospodaření v lese
(§ 23 - 28 LZ) – diferenciaci, plánování (OPRL – LHP/LHO)

IMPLEMENTACE ZELENÉ INFRASTRUKTURY

Sdělení EK Zelená infrastruktura je datované 2013 ...

Znamená to, že ČR dosud nemá/neměla nástroje ochrany a tvorby krajiny postavené na benefitech ekosystémů, resp. ochrany ekosystémových služeb???

V ČR existuje **řada právně zakotvených nástrojů** k ochraně, obnově nebo vytváření ekosystémů nebo jejich soustav zajišťujících ekosystémové služby.

Lze je považovat za praktické naplňování principů obsažených ve Sdělení EK a za prostředek k naplnění účelu ZI.

České **právo ochrany přírody a krajiny** předběhlo Evropu.... Udrží svůj náskok?

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

KDE JE PROBLÉM ?!

- není všeobecně rozpoznána hodnota ekosystémů;
- existující nástroje nejsou vnímány a uplatňovány v jednotícím a zastřešujícím kontextu;
- jejich uplatňování není v jednotícím kontextu vyhodnocováno, revidováno, případně doplňováno o chybějící nástroje;
- nefunguje „řízená optimalizace“ udržitelné soustavy ekosystémů a na ně vázaných ekosystémových služeb (zelené infrastruktury);
- silná ochrana vlastnických práv (x veřejný zájem)

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

KDE JE PROBLÉM ?!

- implementace Zelené infrastruktury v ČR neprobíhá systematicky, nemá jednoznačného resortního garanta
- v ČR se realizují dílčí výzkumné / akademické aktivity zaměřené na zavádění ZI - bez jednotícího kontextu
- iniciativy se často kloní spíše k „americkému“ pojetí
- ZI není většinově vnímána ve smyslu konceptu EK jako nástroj ochrany biodiverzity (vazba na strategii ochrany biodiverzity)

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

KDE JE PROBLÉM ?!

Nedaří se plnit cíle v ochraně biodiverzity vázané na zelenou infrastrukturu.

Nevyjasnili jsme si:

- Jak do našich úvah integrovat ekosystémové služby,
- v jakém stavu jsou naše ekosystémy
metody a ekonomická náročnost hodnocení
- jakých 15% ekosystémů máme zrestaurovat?

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

KUDY ????

Usilujeme o zavedení nového univerzálního nástroje „Zelená infrastruktura“ a pro něj stanovit „jedny“ univerzální funkční, prostorové, procesní parametry obecně - k naplnění celé škály funkcí zároveň? **NE**

- Nahradíme jím stávající nástroje ochrany a tvorby krajiny nebo bude zaveden současně se stávajícími nástroji?
- Jak si ji představujeme? Představujeme si ji všichni stejně?
- Kdo by za ni měl být odpovědný?
- Kdo ji bude strategicky plánovat / realizovat / spravovat?

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

KUDY ????

Není „nový“ obecně definovaný pojem Zelená infrastruktura souhrnným označením vyšší úrovně pro „starý známý“ obsah a cíl?

Ochrana krajiny a jejích přirozených funkcí

Lze jím označit soubor jednotlivých subsystémů, které díky svým specifickým parametrům dobře plní určitou funkci nebo část funkcí? A které mohou mít s jinými subsystémy plošný překryv a tím umožní na jedné ploše realizovat více funkcí? **ANO**

VZTAH ÚSES A ZELENÉ INFRASTRUKTURY

CO JE K TOMU POTŘEBA ?

- Vzájemně pochopit různá odborná / oborová / resortní hlediska (mezioborová, meziresortní diskuse)
- Překonávat přetrvávající resortismus
na všech úrovních výkonu veřejné správy
- Sjednocovat cíle ve vztahu k ochraně a obnově krajiny
na strategické meziresortní i lokální úrovni – společenský konsensus
- Stávající zavedené nástroje jejich ochrany, obnovy a vytváření **uvést do souladu**, případně doplnit chybějící.

A CO ÚSES?

- Využít reálně existující, závazný a zavedený nástroj
- Využívat ho s plným vědomím jeho účelu
ne formalisticky
- Rozvíjet jeho přednosti, odstraňovat jeho nedostatky

ZELENÁ INFRASTRUKTURA A POLITIKA ARCHITEKTURY

Politika a architektury a stavební kultury (PASK; 2015)

Cíl 1.5, opatření 1.5.2 (strana 33):

„Zpracovat metodický pokyn na vymezení zelené infrastruktury (zahrnující systém zeleně, systém vodních toků a ploch, prostupnost krajiny a veřejná prostranství) v rámci územně plánovacích dokumentací.“

Zodpovědnost: **MMR**

Spolupráce: MŽP, MZe, veřejná správa na úrovni krajů a obcí, ČKA, AUÚP, vysoké školy, neziskové organizace

Termín: 2018

Děkuji za pozornost !

